

Література:

1. Выготский Л. С. Воспитание творчества, эстетического суждения и технических навыков /Л. С. Выготский // Педагогическая психология. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.
2. Сухомлинський В. О. Елементи творчості в діяльності молодших школярів / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – Т. 1. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 273–278.

Фітісова О. Ю.*

**МОВНИЙ ПОРТФОЛІО УЧНЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
ЯК ІНСТРУМЕНТ САМООЦІНЮВАННЯ**

У статті розглянуто альтернативний спосіб оцінювання досягнень учнів засобами мовного портфоліо. Висвітлено основні шляхи впровадження цього інструмента в іншомовну практику. Наведено типову структуру мовного портфоліо та визначено особливості його складання.

У сучасному українському освітньому просторі володіння іноземними мовами набуває особливої актуальності.

У 90-х роках ХХ століття в контексті загального процесу модернізації освіти закономірно постало питання про необхідність трансформації існуючої п'ятибальної шкали оцінок, наслідком чого стало введення 12-бальної системи оцінювання учнівських досягнень. Та, без сумніву, запровадження нової шкали не зняло суперечності між існуючою системою оцінювання, інтелектуальним розвитком учнів та формуванням основних компетенцій. Серед об'єктів оцінювання навчальних досягнень учнів і досі переважають знання та навички, а основними функціями залишаються контрольна, навчальна та діагностично-коригувальна, у той час як деклароване оцінювання досвіду творчої діяльності учнів та досвіду емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності вимагає добору та впровадження нових форм та методів оцінювання для забезпечення стимулювальної, мотиваційної та виховної функцій оцінювання рівня навчальних досягнень учнів. Не претендуючи на остаточне вирішення зазначеної проблеми, пропонуємо розглянути портфоліо як одну з форм оцінювання індивідуальних досягнень учнів.

Мета статті – показати доцільність та ефективність використання мовного портфоліо як інструмента самооцінювання, що надає активну й відповідальну роль самим учням і забезпечує постійний моніторинг їхніх індивідуальних досягнень.

Багато вітчизняних і зарубіжних авторів висвітлили теоретичні засади створення учнівських портфоліо: В. Загвоздкіна, І. Калмикова, М. Остренко, Т. Новикова, Н. Barrett, Е. Book, D. Niguidula, D. Sweet та ін. Дослідженням укладання та використання мовного портфоліо в процесі навчання іноземних мов учнів загальноосвітніх навчальних закладів займалися такі нау-

* © Фітісова О. Ю.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

ковці: Н. Алмазова, Н. Гальскова, Д. Ісаєва, О. Карлюк, Л. Лабазіна, З. Никитенко, А. Dobson, F. Goullier, D. Little, M. Muller, R. Perclova, R. Scharer, J. Trim, I. Беженар, I. Юдіна, P. Aarts, R. Broeder, P. Pavlow, P. McLagan, O'Malley, J. Michael, L. Pierce, T. Oliinyk та ін.

Можна сказати, що сьогодні в підході до оцінювання навчальних досягнень намітилося певне зрушення: зростає роль самооцінювання, участі учня не тільки в отриманні результату, але й у його аналізі. За останні 15-20 років у шкільній практиці з'явився ефективний інструмент оцінювання, який надає активну й відповідальну роль самим учням і забезпечує постійний моніторинг їх індивідуальних досягнень – мовний портфоліо.

У традиційному розумінні портфоліо – це добірка репрезентативних свідочств (документів) чиїхось професійних (ділових) кваліфікацій і досягнень [1]. У педагогічній практиці портфоліо розглядають як збірку (колекцію) робіт учня або вчителя, що демонструє його зусилля, досягнення і прогрес у навчанні за певний відрізок часу. У сучасній практиці в портфоліо містяться також розділи, присвячені оцінюванню самим учнем досягнутих ним результатів і плануванню майбутніх етапів і форм навчання, наприклад, вибору профільних навчальних курсів.

Портфоліо (у широкому розумінні) – це спосіб фіксування, накопичення й оцінювання індивідуальних досягнень школяра протягом певного періоду навчання [2]. Портфоліо належить до «автентичного», тобто істинного, найбільш наближеного до реального оцінювання, до індивідуалізованої оцінки, зорієнтованої не лише на процес оцінювання, а й самооцінювання. Він, як правило, охоплює дослідження та проекти, моделі та художні роботи, освітні сертифікати, нагороди, рецензії, відгуки, резюме. Автентичне навчання та оцінювання пов'язані зі створенням ситуацій, наближених до реального життя, у яких учні повинні продемонструвати здатність застосувати свої знання. Наприклад, провести науково-природничий експеримент, а не описати його; створити текст для цільової аудиторії, а не виконати мовний тест. При цьому критерії оцінювання відомі учням, усі члени навчального співтовариства знають, на що спрямоване оцінювання.

За даними досліджень Р. Паулсона та К. Мейера, портфоліо відрізняється від традиційних методів оцінювання тим, що забезпечує вчителя обґрунтованою інформацією про процес і результати діяльності учня в режимі самостійної роботи, удосконалення його креативних можливостей та вмінь здійснювати власні оцінні судження про результати власної діяльності [5]. Найголовніша перевага портфоліо, порівняно з традиційними технологіями оцінювання, полягає в тому, що воно характеризує якість навчання різнобічно і багатовимірно, з різних позицій: оцінки розумової діяльності учня, його міждисциплінарних умінь, умінь формулювати проблему, виконувати нестан-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

дартні завдання, знання навчальних предметів та ін.

Педагогічна ідея навчального портфоліо як форми оцінки передбачає (за С. Дж. Пейном, М. Чошановим):

- зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє, на те, що він знає і вміє з даної теми, розділу, предмета;
- інтеграцію кількісних і якісних оцінок;
- домінування самооцінки над оцінкою вчителя [6].

Найважливішим компонентом оцінювання є самооцінювання. Автентичне оцінювання не замінює і не дублює, а доповнює стандартні внутрішні й зовнішні тести. Переконлива статистика доводить, що регулярне використання викладачем завдань, орієнтованих на результат, підвищує компетентність учнів у цій галузі.

Для школи використання портфоліо, по-перше, дає можливість забезпечувати прозорість оцінювання за умови, що критерії оцінювання заздалегідь обговорені з учнями, і, по-друге, дозволяє учневі планувати результати і проектувати види, форми і засоби власної навчальної діяльності. Учень може самостійно або спільно з учителем вибирати, які роботи, документи, сертифікати та інші свідоцтва досягнень розмістити в портфоліо.

Таким чином, для учня стає зрозумілою цінність портфоліо: портфоліо – це робочий інструмент, що дозволяє ефективно контролювати, планувати й оцінювати свої досягнення.

А що дає портфоліо вчителю?

З точки зору відстеження і оцінювання процесу навчання і його результатів портфоліо дозволяє вчителю вирішити такі важливі завдання:

- простежити індивідуальний прогрес учня протягом тривалого періоду навчання;
- оцінити його освітні досягнення й доповнити результати тестування, а також інших традиційних форм контролю;
- урахувати досягнення, отримані учнем не тільки в школі, але і в широкому освітньому просторі, у різних життєвих контекстах: на олімпіадах і конкурсах [4].

Не менш важливо й те, що портфоліо полегшує вирішення завдань, які можна назвати стратегічними для нової освітньої ситуації, бо дає змогу:

- заохочувати активність і самостійність учнів, розширювати можливості навчання та самонавчання;
- розвивати навички рефлексивної та оцінювальної діяльності учнів;
- формувати вміння вчитися – ставити цілі, планувати й організувати власну навчальну діяльність;
- підвищувати обґрунтованість вибору профілю й ефективність його корекції в ситуації профільного навчання [4].

Досвід роботи з портфоліо показує, що це дуже гнучкий інструмент, який може використовуватися в різних цілях: від моніторингу індивідуальних досягнень до форми альтернативного іспиту.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Завдання створення мовного портфоліо: навчити учнів вичити мови самостійно, протягом усього життя, реально оцінювати власний рівень володіння мовними навичками і демонструвати їх в тих умовах, де вони будуть працювати або продовжувати навчання.

У сучасній практиці викладання іноземних мов ефективно використовуються різні види мовного портфоліо залежно від його цільової спрямованості:

– мовне портфоліо як інструмент самооцінювання досягнень учнів у процесі оволодіння іноземною і рівня володіння цією мовою (Self-Assessment Language Portfolio);

– мовне портфоліо як інструмент автономного вивчення іноземної мови (Language Learning Portfolio). Цей вид портфоліо може також варіюватися залежно від мети і спрямованості: мовне портфоліо з читання (Reading Portfolio), мовне портфоліо з аудіювання (Listening Portfolio), мовне портфоліо з говоріння (Speaking Portfolio), мовне портфоліо з письма (Writing Portfolio);

– мовне портфоліо як інструмент демонстрації навчального продукту – результату оволодіння англійською мовою (Administrative Language Portfolio);

– мовне портфоліо як інструмент зворотного зв'язку в навчальному процесі з іноземної мови (Show Case, Feedback Language Portfolio);

– багатоцільове мовне портфоліо, що відображає різні цілі в галузі оволодіння іноземною мовою (Comprehensive Language Portfolio).

Умовне портфоліо типу Administrative включаються, як правило, зразки кращих самостійних робіт учня, виконаних ним протягом певного періоду. За допомогою такого портфоліо школяр може продемонструвати свої досягнення у використанні мови, яку вивчає, під час інтерв'ю при прийомі на роботу, при вступі до навчального закладу або в інших цілях. У цьому випадку мовне портфоліо виконує соціальну функцію інформування про успіхи і досвід учня у сфері міжкультурного спілкування.

Мовне портфоліо типу Feedback містить матеріали навчальних завдань, що фіксують ступінь сформованості певних умінь із різних видів іншомовного спілкування і здатність учнів реалізовувати ці вміння при виконанні завдань різних типів. Функція цього типу мовного портфоліо – здійснювати зворотний зв'язок за результатом виконання певних навчальних завдань і на основі оцінки результату проводити необхідну корекцію самостійної навчальної діяльності щодо оволодіння іноземною мовою.

Мовне портфоліо типу Show Case виконує певну репрезентативну функцію – накопичувати і представляти зразки мовленнєвих робіт, досвіду іншомовного спілкування, використання мови, що вивчається, у різних ситуаціях, а також самостійні,

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

зокрема творчі роботи школяра. Учень відбирає свої роботи до цього мовного портфоліо на основі власної оцінки успішності та якості своєї мовленнєвої творчості.

Незважаючи на те, що в країнах Європи існує безліч версій мовного портфоліо, кожна з них повинна мати три компоненти і базуватися на шести рівнях і п'яти навичках, прописаних у Загальноєвропейських компетенціях. Європейське Мовне Портфоліо (ЄМП) – це своєрідні уніфіковані вимоги до оцінки рівня мовного розвитку і водночас особистий документ учня, з яким він працює декілька років. У посібнику «Європейське Мовне Портфоліо» Д. Літла і Р. Перклової йдеться про три компоненти ЄМП:

- мовний паспорт;
- мовну біографію;
- досьє [3].

Мовний паспорт («Language Passport») містить фото, анкетні дані учня, особисту інформацію, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, власну оцінку володіння іноземною мовою відповідно до основних рівнів, визначених загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти – А, В, С.

Другим обов'язковим компонентом мовного портфоліо є мовна біографія («Language Biography»), яка використовується, щоб установити проміжні цілі, перевірити власні досягнення в навчанні, зареєструвати значущі етапи мовного й міжкультурного спілкування. Мовна біографія включає: план роботи з предмета на тему (семестр, рік); таблиць оцінювання вчителем рівня володіння учнем іноземною мовою (який заповнюється у вигляді графіка із зазначенням виду мовленнєвої діяльності, що оцінюється); таблиць самооцінювання щодо власних досягнень, що дає змогу розвивати об'єктивну самооцінку.

Досьє (Dossier) – це збірка всіх виконаних робіт, які учень вважає цінними для себе і які відображають його досягнення: контрольні роботи, листи іноземною мовою, творчі завдання, проекти, доповіді, а також дипломи, сертифікати, свідоцтва. Відбір може проводитися протягом одного року або впродовж усіх років навчання.

Європейський мовний портфель виконує поряд із педагогічною також і соціальну функцію. Тобто в умовах єдиної Європи кожна людина може мати при собі документ, у якому є зафіксований і документально підтверджений той чи інший рівень володіння іноземною мовою, і претендувати, у випадку його пред'явлення, на освіту чи роботу в цих країнах.

На сьогодні спільно з Міністерством освіти і науки України створено експериментальну українську версію ЄМП, що апробується на пілотних майданчиках, які організовані на базі окремих загальноосвітніх навчальних закладів Чернівецької, Харківської, Тернопільської та Одеської областей. Оксана Карпюк, національний координатор ЄМП, пропонує напрацьовані шляхи впровадження цього інструмента в іншомовну практику, під

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

умовною назвою стратегія «шести кроків».

СТРАТЕГІЯ «ШЕСТИ КРОКІВ»

Крок 1. Формування навичок рефлексії (Думати позитивно, починаючи з твердження «Я можу...»).

Крок 2. Знайомство із завданнями і функціями ЄМП.

Крок 3. Формування навичок постановки цілей за допомогою дескрипторів.

Крок 4. Формування навичок і розвиток умінь планування учнями власної навчальної діяльності.

Крок 5. Поступове впровадження самооцінювання.

Крок 6. Підтримка учнівської роботи з ЄМП [2].

Серед перерахованих кроків слід особливо відзначити крок 5, де йдеться про поступове впровадження самооцінювання. Цей крок ставить за мету навчити учнів оцінювати:

- свою роботу в парах із наступним коментарем учителя;
- роботу один одного усно в парах;
- свою роботу індивідуально в розмові з учителем про свої досягнення;
- свою роботу у вигляді письмових рефлексивних заміток про те, чим і як добре вони оволоділи з наступним письмовим коментарем учителя;
- письмову роботу один одного в парах із виправленнями перед наступним оцінюванням робіт;
- у групі скласти список критеріїв оцінювання якості виконання того чи іншого завдання;
- спостерігати й розмірковувати над попереднім власним учінням і прогресом у досягненні вміння, описаного в де скрипторі;
- регулярно вдаватися до короткого самооцінювання [2].

Отже, за допомогою ЄМП спрощується процедура впровадження європейських стандартів оцінювання учнів, зокрема під час формувального чи підсумкового тестування, які здійснюються відповідно до Загальноєвропейських рівневих стандартів. Рухаючись поступово, але впевнено на проміжному етапі, учень виявляє нові цілі й нові перспективи.

Підходи до створення «портфеля» можуть бути різними залежно від етапу навчання, рівня володіння предметом, термінів його створення, віку учнів тощо.

У практиці навчання іноземної мови для реалізації цього типу рефлексії можуть використовуватися такі прийоми:

Учням можна запропонувати, наприклад, оцінити свої знання й уміння відповідно до запропонованого «Колеса англійської мови» (Рис. 1).

Як видно з рис. 1, оцінюються знання й уміння з усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма), а також із граматики, фонетики і словникового запасу відповідно до шкали від «1» до «5». Зважаючи на 12-бальну систему оцінювання навчальних досягнень українських школярів, можна запропонувати шкалу від «1» до «12». Після того як

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

учень оцінить себе з усіх аспектів за допомогою тієї чи іншої оцінки, він має з'єднати оцінки (бали), які сам собі поставив. У результаті, може вийти колесо або якась інша фігура. Це дуже простий наочний спосіб продемонструвати учням наскільки важливими є всі навички володіння мовою: і чим вони кращі, тим більшим вийде колесо (чи інша фігура) і відповідно легше і швидше школяр просуватиметься до успіху (удосконалення).

Wheel of English

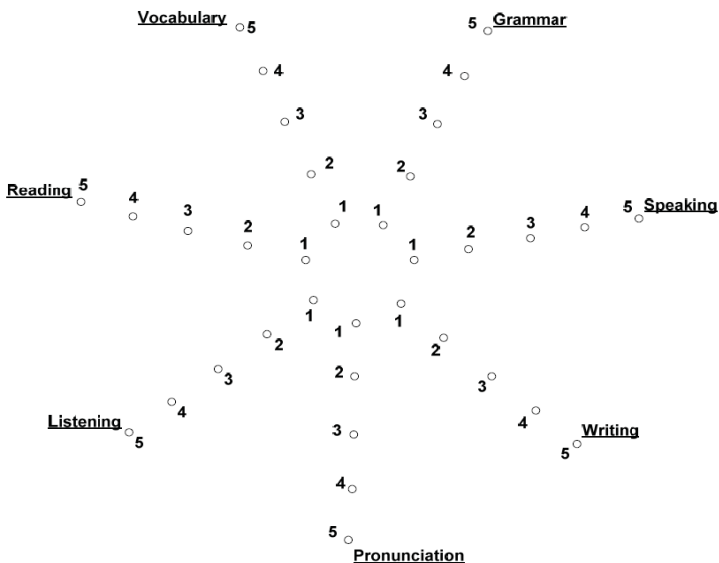

Рис. 1. Колесо англійської мови

Окрім того, оцінити себе, свою роботу й емоційний стан учні можуть за допомогою поданої нижче таблиці 1.

Таблиця 1

Лист самооцінювання учня на уроці англійської мови

My participation in the lesson (<i>Моя участь в уроці</i>)	My feelings and emotions during the lesson (<i>Мої почуття й емоції</i>)	My difficulties (<i>Мої труднощі</i>)	Valuable thoughts for me from the lesson (<i>Цінні для мене думки від уроку</i>)
---	---	--	---

Школярі вчаться об'єктивно оцінювати свої можливості, знаходити способи подолання труднощів, визначати шляхи досягнення вищих результатів; їхня навчальна діяльність і відповідальність за свою працю стають все більш усвідомленими. Робота з портфоліо розвиває в дітей уміння аналізувати виконану роботу, бачити власні успіхи й розуміти причини невдач.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Даний метод стимулює учнів свідомо ставитися до вивчення мови, уміти чітко визначати цілі і шукати способи їх досягнення.

Важливим чинником є те, що батьки й незалежні експерти беруть активну участь у цьому процесі: це дає можливість створити цілісну картину об'єктивного просування учня в тій чи іншій галузі знань.

Портфоліо складається та розробляється весь час, поки учні вивчають предмет. Так, вони самі можуть порівняти свій рівень знань у різних класах, згадати вивчене, порівняти свої інтереси в різному віці, простежити зростання рівня знань. Цей метод розкриває можливість диференційованого підходу до навчання, бо кожен, хто веде портфоліо, сам обирає рівень складності матеріалу. Пріоритетом цього методу є надання учневі можливості проявляти творчість, розвивати свої інтереси, вивчаючи іноземну мову.

Таким чином, незважаючи на різні підходи у визначенні, можна з упевненістю відмітити, що портфоліо доповнює ті контрольні-оціночні засоби, що спрямовані на перевірку репродуктивного рівня засвоєння інформації, фактологічних та алгоритмічних знань та вмінь, охоплюючи іспити. Портфоліо дозволяє враховувати результати, що досягнуті учнем у різних видах діяльності – навчальній, творчій, соціальній, комунікативній тощо, що відповідає основним компетенціям і є важливим елементом практико-орієнтованого підходу до навчання. Для учнів, які мають допитливий розум й активну життєву позицію, відображення власних досягнень у доповненні до загально-освітніх є вкрай важливим. Ми вважаємо, що портфоліо є не тільки сучасною ефективною формою оцінювання та рефлексії учнів, але й формує потребу до накопичення інформації, її критичного осмислення та самостійного подолання труднощів під час вивчення англійської мови.

Література:

1. Алмазова Н. И. Формирование межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в экономическом вузе / Н. И. Алмазова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.elibrary.unecon.ru/materials/files/izv/IzvSPbUEF2003_3_C132_143_s.pdf
2. Карп'юк О. Європейське мовне портфоліо: методичне видання / О. Карп'юк. – Тернопіль : Лібра Терра, 2008. – 112 с.
3. Литл Д. Европейский Языковой Портфель : пособие для учителей и преподавателей пед. ф-тов / Д. Литл, Р. Перклова; [пер. С англ.; под общ. ред. К. М. Ирисхановой]. – М. : МГЛУ, 2003. – 72 с.
4. Новікова Т. Г. Папка індивідуальних досягнень – «портфоліо» / Т. Г. Новікова // Директор школи. – 2004. – № 7. – С. 45–48.
5. Paulson, F. Leon, Peal R. Paulson, and A. Meyer (1991). What makes a portfolio a portfolio? *Educational Leadership* 48 (5): 60-63.
6. Пейн С. Дж. Навчальний портфоліо – нова форма контролю і оцінки досягнень учнів / С. Дж. Пейн // Директор школи. – 2000. – № 1. – С.65-67.